INDEX
LECTIONVM

QVAE

AVSPICIIS REGIS AVGVSTISSIMI

GVILELMI SECVNDI

IMPERATORIS GERMANICI

IN

VNIVERSITATE LITTERARIA
FRIDERICA GVILELMA

PER SEMESTRE HIBERNVM

A D. XVI. M. OCTOBRIS A. MDCCCXCVIII 1898
AD D. XV. M. MARTII A. MDCCCXCIX – 1899

HABEBVNTVR.

Vahlen, Quaestiones Aristophaneae alterae

BEROLINI
IMPRESSIT GVSTAVVS SCHADE (OTTO FRANCKE).

VNIVERSITATIS LITTERARIAE

FRIDERICAE GVILELMAE

RECTOR ET SENATVS.

Reveniente necessitate publicae lectionum academicarum enumerationi aliquid praefationis litterariae praemittendi Aristophanem, a quo proximi prooemii argumentum petitum erat, nondum manibus posueramus, ac licet intervenerint quae vehementer animum operamque occuparent amplamque disserendi materiam offerre viderentur, velut Bacchylidea carmina, certatim his temporibus a doctissimis tractata et explanata, tamen eum tramitem quem ingressi sumus retinere paulisper ac persequi maluimus; nisi quod ad Equites, de qua fabula, modo edita et emendata a Zachero, tum verba fecimus, dedita opera redire animus non est, et quae iam parata erant, hac tela interrupta, repetere nolumus; alia quaedam Aristophanea disceptabimus, quibus aut ipsi Aristophani aut ex Aristophane aliis scriptoribus aliquid si fieri potest utilitatis conferatur. Sed multa non sunt neque ulla gravitatis aut iucunditatis laude insignia, quae tamen fortasse adolescentes, quibus haec studia cordi sunt, admonere possint, ut a nobis proposita et aliqua tenus explicata suis observationibus persequi ac perficere velint.

Initium nobis disserendi faciunt Ecclesiazusarum versus, quibus vetulae amatores captanti adolescentula eidem venationi dedita respondet.

Νῦν μέν με παρακύψασα προὔφθης, ὦ σαπρά.
ᾤου δ' ἐρήμας οὐ παρούσης ἐνθάδε
ἐμοῦ τρυγήσειν καὶ προσάξεσθαί τινα
ᾄδουσ'· ἐγὼ δ', ἢν τοῦτο δρᾷς, ἀντᾴσομαι.
κεἰ γὰρ δι' ὄχλου τοῦτ' ἐστὶ τοῖς θεωμένοις,
ὅμως ἔχει τερπνόν τι καὶ κωμῳδικόν.

Quae satis lepide sunt exposita; neque id agimus ut dubitationes de scripturae integritate, quae quod sciamus adhuc criticorum nullae fuerunt, moveamus primi. Sed sermonis causa quae dicit non uno nomine digna sunt quae curiosius expendantur.

Primum, quod ita loquitur *ᾠου ἐρήμας τρυγήσειν*, genus dicendi agnoscitur quo idem Aristophanes usus est in Vespis v. 631, cum senum choro exceptam Philocleonis orationem hac laude prosequenti

οὐπώποθ' οὕτω καθαρῶς
οὐδενὸς ἠκούσαμεν οὐ-
δὲ ξυνετῶς λέγοντος

is hoc modo respondet

οὔκουν ἐρήμας ᾤεθ' οὗτος ῥᾳδίως τρυγήσειν;
καλῶς γὰρ ᾔδειν ὡς ἐγὼ ταύτῃ κράτιστός εἰμι.

Quibus interpres Graecus haec adscripsit (nam ad Ecclesiazusas nulla est adnotatio) *παροιμία ἐπὶ τῶν ἀδεῶς* [τι] *πραττόντων, ὡς μηδενὸς αὐτοῖς ἀντιπράττοντος, 'ἐρήμας τρυγήσεις.'* Ac notum est *ἐρήμας τρυγᾶν* proprie eum dici, qui *σταφυλάς* aliasve quas fruges nemine impediente vel nemine praesente qui tutari possit decerpere aut colligere instituit. Quare hac figura usus Philocleo dicit, filium putasse se illo non respondente facilem victoriam reportaturum, id vero secus accidisse. Non aliter adolescentula in re alia eadem adhibita metaphora 'putasti, inquit, me non praesente destitutas te uvas decerpere posse', sed haec ad *ἐρήμας* cum addit *οὐ παρούσης ἐνθάδε ἐμοῦ*, addit quod suapte natura in illa voce inesse intelligimus.

Alterum in eiusdem sermone quod attendi volumus hoc est, quod ad illa quae dicit *ᾠου ἐρήμας οὐ παρούσης ἐνθάδε ἐμοῦ τρυγήσειν* haec adiungit *καὶ προσάξεσθαί τινα ᾄδουσα;* addit enim id ipsum cuius causa modo tralata oratione usa est, quasi parum fuerit, familiari metaphora sensum expressisse, nisi figuram exceperit verborum proprietas.

Et nos hanc duplicis abundantiae molestiam patienter ferre? Nam quo sententia constaret, nihil opus erat dici nisi haec *ᾠου ἐρήμας τρυγήσειν ᾄδουσα*, aut omissa omni tralatione *ᾠου οὐ παρούσης ἐνθάδε ἐμοῦ προσάξεσθαί τινα ᾄδουσα.* Neque putamus criticos frondatores luxuriem orationis falce domantes illa praeterituros fuisse, modo tam facile esset, resectis quae superesse indicantur, numerorum integritatem sustentare quam est facile sermonem pedestrem si quid ultra necessarium trahi videtur secando ad concisiorem formam redigere. Nobis poeta consulto videtur adolescentulae orationem non nimis astrinxisse sed quo magis vulgarem loquendi modum imitaretur liberius incedentem fecisse ut ne abundantiam quidem ultro se offerentem superbius aversaretur.

Si quis nunc quaerat, quo res haec pertinet? Illuc, ut Ecclesiazusarum exemplo intelligatur, Platoni adimere non licere, quae non possunt non dari Aristophani. Etenim Socrates in apologia sui si scriptis libris fidem habemus ita loquitur p. 18 c

ἔπειτά εἰσιν οὗτοι οἱ κατήγοροι πολλοὶ καὶ πολὺν χρόνον ἤδη κατηγορηκότες, ἔτι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ λέγοντες πρὸς ὑμᾶς, ἐν ᾗ ἂν μάλιστα ἐπιστεύσατε, παῖδες ὄντες, ἔνιοι δ' ὑμῶν καὶ μειράκια, ἀτεχνῶς ἐρήμην κατηγοροῦντες ἀπολογουμένου οὐδενός.

Nimirum aliud est *ἐρήμας τρυγᾶν*, aliud *ἐρήμην κατηγορεῖν*, et hoc quid sit breviter licet Hesychii verbis declarare ita scribentis *ἐρήμη· μονομερὴς δίκη, ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος ἐπὶ τὴν κρίσιν διαιτηθῇ.* Sed tamen in hac differentia usus, *τῆς ἐρημίας* notio plane eadem est, sive ad *τρύγησιν* sive ad *κατηγορίαν* refertur, si quidem hac voce hoc indicatur, non adesse eum qui adesse potuit aut debuit. Quamobrem in Socratis oratione non minus abundanter ad *ἐρήμην κατηγοροῦντες* adiicitur *ἀπολογουμένου οὐδενός*, quam *οὐ παρούσης ἐμοῦ* ad *ἐρήμας τρυγήσειν* in versibus Ecclesiazusarum. Itaque mirum non est, quod nuper I. I. Hartmanus in libello eleganter scripto, quo 'emblemata in Platonis textu obvia' aut ab aliis aut a se primo patefacta, per quaedam genera disposita, collegit et illustravit, Socratis orationem, quam multis ineptis additamentis conspicuam habet, in hac quoque parte manum interpolatricem perpessam esse Hirschigio auctore arbitratus verba *ἀπολογουμένου οὐδενός* utpote 'Atticismo funesta' removeri iussit. Qui quid de Ecclesiazusarum versu iudicaverit nescimus: nos ita censemus, Aristophanem non minus Attice loqui quam Platonem, et de sermone si agatur, quod illi non displicuerit in familiari oratione iambicorum versuum, ne Socrati quidem Platonico indecorum fuisse, cum praesertim haec *ἀπολογία*, etiam demptis omnibus quae demi cupiunt Batavorum critici, non tam angusto dicendi genere utatur quam largo et quod exspatietur latius et quadam amplitudine se iactet, ne quid de numero dicamus, cui veremur ne sublata verba *ἀπολογουμένου οὐδενός* detrimentum afferant.

Non minus nos, nisi fallit opinio, adolescentula Aristophanea adiuvabit in altera causa quam diximus. Nam quod translato sermoni quamvis per se plano ac perspicuo idem propriis verbis adiicitur, quod erat illud alterum genus abundantiae, eo exemplo videmur nobis quaedam quae sunt apud Platonem a criticorum iniuriis tutari posse. Etenim haud rarae sunt in Platonis libris simili modo formatae sententiae, quarum bonam partem Hartmanus imprimis, superiorum commenta cum suis complexus, probatum ivit importunae magistellorum sedulitati acceptam ferri, qui a Platone venuste expositas imagines metaphorasque scite selectas, perspicuitatis causa additis quae desiderari viderentur, deformaverint deturpaverintque. Non possumus persequi omnia quae in hoc genere vir doctus, sagax ingenii Cobetiani aemulus, temptavit. Sed specimina quaedam danda sunt, quo magis genus ipsum declaretur, simul pateflat eccui bono fuerit a nobis ascita comparatio versus Aristophanei. Ergo primum hoc afferimus de Gorgia, quod Hartmanus p. 53 proposuit, idem rursus p. 76. Cuius verba haec sunt. 'Miserrimi ait Socrates ii sunt qui magnis maleficiis perpetratis ne poenas iustas darent obtinuerunt. 479a *σχεδὸν γάρ που οὗτοι τὸ αὐτὸ διαπεπραγμένοι εἰσίν, ὥσπερ ἂν εἴ τις τοῖς μεγίστοις νοσήμασι συνεχόμενος διαπράξαιτο μὴ διδόναι δίκην τῶν περὶ τὸ σῶμα ἁμαρτημάτων τοῖς ἰατροῖς.* Potuitne venustius aliquid dici quam hoc: "poenas non dare medicis"? Male ergo sit magistello qui illam venustatem pessumdedit addendo *μηδὲ ἰατρεύεσθαι.*' Haec ille. Neque dubium est quin Plato, quos dicit nolle poenas dare medicis peccatorum corporis, nolle se sanari a medicis dicat, nec quo magis intelligerentur ad translata illa *μὴ διδόναι δίκην τοῖς ἰατροῖς* necesse erat addi haec pro-

pria *μηδὲ ἰατρεύεσθαι*. Verum hoc quid aliud est quam quod in Ecclesiazusis adolescentula fecit cum ad *ᾠὸν ἐρήμας τρυγήσειν* addidit *προσάξεσθαί τινα*? Et huius orationi quoniam pars nulla abscidi potest, nonne cunctabimur Platoni eripere quod pari consilio institutum est? Sic nos sentiebamus dum quae proposuit Hartmanus perspicimus et ad versum Aristophaneum referimus. Sed vir doctus haud raro particula ex ampliore Platonis oratione delibata, in ea quid nimium fuerit coercerique oporteat, demonstrat, saepe non sine probabilitate id quidem, sed ut eam nullam esse appareat ubi librum ipsum evolveris et totum sententiarum tenorem persecutus fueris. Velut hoc loco cum sermo iste in Gorgia sic decurrat

> *Σχεδὸν γάρ που οὗτοι τὸ αὐτὸ διαπεπραγμένοι εἰσὶν ὥσπερ ἂν εἴ τις τοῖς μεγίστοις νοσήμασι συνισχόμενος διαπράξαιτο μὴ διδόναι δίκην τῶν περὶ τὸ σῶμα ἁμαρτημάτων τοῖς ἰατροῖς μηδὲ ἰατρεύεσθαι φοβούμενος ὡσπερανεὶ παῖς τὸ κάεσθαι καὶ τὸ τέμνεσθαι ὅτι ἀλγεινόν*

quis non videt, non solum agi verba *μηδὲ ἰατρεύεσθαι*, quae Hartmanus cum Morstadtio seclusit, sed cum his intime coniuncta esse quae insequuntur *φοβούμενος τὸ κάεσθαι καὶ τὸ τέμνεσθαι*: hi enim sunt, quod ex Gorgia ipso cognoscitur (456b. 521e), tralaticii modi quibus sanare medici solent: ut aut haec cum illis damnanda sint aut ne illa quidem, quae si sola exemeris, copulabuntur quae una sententia complecti non potuit. Nam ad illa quae dicit *μὴ διδόναι δίκην τῶν περὶ τὸ σῶμα ἁμαρτημάτων τοῖς ἰατροῖς*, simili a delictorum poenis, de quibus agitur (479a), deprompto in morbosque corporis translato, haec quae addit *φοβούμενος τὸ κάεσθαι καὶ τὸ τέμνεσθαι* non pertinent, quae ad verba *μηδὲ ἰατρεύεσθαι* relata, ut par est, cum his unam et integram orationem efficiunt. Sed vel sic hoc exemplo apparet, Platonem non refugisse cum translatis coniungere propria, et haec quidem etiam latius explicata: qui quae infra scribit in eadem disputatione (479c) *πᾶν ποιοῦσιν ὥστε δίκην μὴ διδόναι μηδ' ἀπαλλάττεσθαι τοῦ μεγίστου κακοῦ* et ipsa possunt documento esse, illa verum Platonis morem, non magistelli ineptias, prae se ferre.

Verum quem nos formandae orationis modum Ecclesiazusarum exemplo confirmare studuimus, eius sibi Plato ipse testis ac vindex exstitit; quamquam in ea re hoc mirifice accidit, ut si qua condemnata et proiecta defensitare velle incipias, quae similia putabas, ut eorum testimonio uterere, saepe et ipsa iam quasi intercepta offendas a doctis, qui quo plura falsis additamentis deformata probaverint, eo certius vestigia interpolatoris agnosci sibi persuadent. Verum tamen sunt quaedam similia, adhuc non vexata a criticis, quibus fidentius utare, velut haec quae scribit de republica VIII p. 544b

> *πάλιν τοίνυν, ὥσπερ παλαιστής, τὴν αὐτὴν λαβὴν πάρεχε καὶ τὸ αὐτὸ ἐμοῦ ἐρομένου πειρῶ εἰπεῖν ἅπερ τότε ἔμελλες λέγειν*

et haec in eadem I p. 341c

> *οἴει γὰρ ἄν με οὕτω μανῆναι, ὥστε ξυρεῖν ἐπιχειρεῖν λέοντα καὶ συκοφαντεῖν Θρασύμαχον*

quae eo tutiora videntur, quod si quid inde decerpi velis ambigas, in utram partem falcem immittas, figuratamne in orationem an eam, quae eadem proprie effert. Haec autem si temptare non licet, nihilo minus invehemur in haec quae in Symposio leguntur (p. 177c)

> *ἐγὼ οὖν ἐπιθυμῶ ἅμα μὲν τούτῳ ἔρανον εἰσενεγκεῖν καὶ χαρίσασθαι, ἅμα δὲ ἐν τῷ παρόντι πρέπον μοι δοκεῖ εἶναι κοσμῆσαι τὸν θεόν*

et *καὶ χαρίσασθαι* verba violentius avellemus cum Hartmano? Quod nobis vetare etiam exemplum Aristophaneum videtur. Aut ex hac praeclara pictura, quam de republica VIII 553c exposuit

> *Ἆρ' οὐκ οἴει τὸν τοιοῦτον τότε εἰς μὲν τον θρόνον ἐκεῖνον τὸ ἐπιθυμητικόν τε καὶ φιλοχρήματον ἐγκαθίζειν καὶ μέγαν βασιλέα ποιεῖν ἐν ἑαυτῷ, τιάρας τε καὶ στρεπτοὺς καὶ ἀκινάκας παραζωννύντα; τὸ δέ γε λογιστικόν τε καὶ θυμοειδὲς χαμαὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν παρακαθίσας ὑπ' ἐκείνῳ καὶ καταδουλωσάμενος τὸ μὲν οὐδὲν ἄλλο ἐᾷ λογίζεσθαι οὐδὲ σκοπεῖν ἀλλ' ἢ ὁπόθεν ἐξ ἐλαττόνων χρημάτων πλείω ἔσται, τὸ δὲ αὖ θαυμάζειν καὶ τιμᾶν μηδὲν ἄλλο ἢ πλοῦτόν τε καὶ πλουσίους*

eiiciemus cum eodem verba *καὶ καταδουλωσάμενος*, quae, si nihil aliud, aequabilitatem partium in hac luculenta amplitudine orationis non leviter adiuvant? An recte scripta esse putamus, quae nemo addubitavit, de republica III p. 389c

> *ἂν ἄρ' ἄλλον τινὰ λαμβάνῃ ψευδόμενον ἐν τῇ πόλει τῶν οἳ δημιοεργοὶ ἔασι, μάντιν ἢ ἰητῆρα κακῶν ἢ τέκτονα δούρων, κολάσει ὡς ἐπιτήδευμα εἰσάγοντα πόλεως ὥσπερ νεὼς ἀνατρεπτικόν τε καὶ ὀλέθριον,*

non recte in comparem modum formata quae in Euthydemo (275 b) leguntur

> *ἔστι δὲ νέος· φοβούμεθα δὴ περὶ αὐτῷ, οἷον εἰκὸς περὶ νέῳ, μή τις φθῇ ἡμᾶς ἐπ' ἄλλο τι ἐπιτήδευμα τρέψας τὴν διάνοιαν [καὶ διαφθείρῃ],*

et quae in Protagora (313e)

> *εἰ μὲν οὖν σὺ τυγχάνεις ἐπιστήμων τούτων τί χρηστὸν καὶ πονηρόν, ἀσφαλές σοι ὠνεῖσθαι μαθήματα καὶ παρὰ Πρωταγόρου . ., εἰ δὲ μή, ὅρα μὴ περὶ τοῖς φιλτάτοις κυβεύῃς [τε καὶ κινδυνεύῃς]. καὶ γὰρ δὴ καὶ πολὺ μείζων κίνδυνος ἐν τῇ τῶν μαθημάτων ὠνῇ ἢ ἐν τῇ τῶν σιτίων*

in quibus Hartmanus a nobis uncis notata sustulit? Ut mittamus quae in principio Gorgiae posita sunt,

> *πολέμου καὶ μάχης φασὶ χρῆναι οὕτω μεταλαγχάνειν. ΣΩ. Ἀλλ' ἢ τὸ λεγόμενον κατόπιν ἑορτῆς ἥκομεν καὶ ὑστεροῦμεν; ΚΑΛ. Καὶ μάλα γε ἀστείας ἑορτῆς,*

quorum *καὶ ὑστεροῦμεν* non tulit cum Hirschigio Hartmanus, quamquam hoc verbum*)

---

*) Euripides in Hercule 1173 *οὐ που λέλειμμαι καὶ νεωτέρων κακῶν ὕστερος ἀφῖγμαι;* Livius 3, 5, 15 *Antiates mille milites, quia serum auxilium post proelium venerant, cum ignominia dimissi;* 27, 20, 3 *ad Hasdrubalem venere serum post male gestam rem auxilium.* Ne nimis increpent, si quid abundantius dici a Platone videatur.

desiderari non posse vel ad *ἀσιτίας* additum *ἑορτῆς* clamat, quod quia Hirschigium non fugit, ne pedem retraheret, hanc vocem una cum illis resecuit.

Sed reprimemus iam nos et non insequemur longius, cum satis exemplorum habeamus, quibus et late patere hoc genus emendandi in Platonis libris edoceatur et non inutiliter a nobis adhibitum esse exemplum alienum, quod quia mutari ipsum non potuit, certius videretur Platoni periclitanti succurrere. Nam criticam facere in Platone noluimus nunc, de qua alias saepius disseruimus, neque vero libellum Hartmanianum imprimis locupletem percensere penitus. Itaque ad Aristophanem revertimus, ei ut aliquid salutis si possumus afferamus. Et quoniam emblemata in Platonis scriptis quae esse creduntur attigimus, genus quoddam emblematum, quod docti critici sibi visi sunt in Aristophanis comoediis agnovisse, disceptabimus paucis. Etenim quod supra diximus, in iis quae versibus conscripta essent non tam facile aliena additamenta secerni quam sermone pedestri, quamquam verum est, tamen non ita accipiendum, quasi metrum *ἕρκους* instar sit aut habitum fuerit, quo tutante nihil alieni addi aut demi potuerit: certe critici nostri minime se deterreri passi sunt quominus in comoediis Aristophanis nonnulla falso sed versuum mensura incolumi adiecta statuerent, quorum fraude poetam necesse esset ocius liberari. Velut in Equitibus quae leguntur Paphlagonis verba

912 *ἐγώ σε ποιήσω τριη-*
ραρχεῖν [ἀναλίσκοντα τῶν
σαυτοῦ] παλαιὰν ναῦν ἔχοντ'
915 *εἰς ἣν ἀναλῶν οὐκ ἐφέ-*
ξεις οὐδὲ ναυπηγούμενος·
διαμηχανήσομαί θ' ὅπως
ἂν ἱστίον σαπρὸν λάβῃς,

in iis quae uncis cinximus numeris quidem illaesis sed prave esse inserta Cobeti fuit opinio, qui a. 1852 in Mnemosyne vol. I p. 417 hos versus in istum modum notatos exhibuit, nullo verbo addito in causa aperta quam habebat nullique dubitationi obnoxia. Cobetique magna auctoritas fidem fecit posterioribus, quorum nemo dubitavit in eximii viri sententiam pedibus ire. Meinekium quidem, Kockium, W. Ribbeckium, Blaydesium, Velsenum denique Zacherumque, omnes videmus ea fiducia veri duci, ut ne ipsi quidem quam probant opinationem rationis ope stabiliendam censuerint: unus Kockius haec breviter adnotavit tertium hanc fabulam interpretatus (a. 1882), quia constaret omnes *τριηραρχοῦντας ἀναλίσκειν τὰ ἑαυτῶν*, ideo et propter v. 915 illa verba iure Cobetum a poeta abiudicasse. Quae vix valere tantum credimus, ut redargui non possint. Sed certe defensitare cum nescias quae aut qualia accusentur, hoc est *ψηλαφᾶν ὥσπερ ἐν σκότει*. Itaque tantum ponimus brevi. Dicere quod quivis noverit, idcirco non iam ineptum est, sed quaeratur oportet, quo id consilio fiat factumve sit. Neminem posse *τριηραρχεῖν*, quin bonam partem suae rei familiaris impendere cogeretur, non erat profecto quod poeta Athenienses suos edoceret, sed Paphlago Cleo, qui hoc agebat, ut omnia mala minitando perterrefaceret allantopolam, cur ita loqui non

potuerit, difficilius dispicitur, qui cum diceret, *ἐγώ σε ποιήσω τριηραρχεῖν*, ne quis de honore muneris cogitaret, quod nisi *πλούσιοι* recipere non poterant (Ran. 1065), addidit ipse quod maxime spectabat et qua parte imprimis premi cuperet alterum, *ἀναλίσκοντα τῶν σαυτοῦ*, hoc ea mente qua infra in gemina minatione dicit

δώσεις ἐμοὶ καλὴν δίκην,
ἰπούμενος ταῖς εἰσφοραῖς.
ἐγὼ γὰρ εἰς τοὺς πλουσίους
σπεύσω σ' ὅπως ἂν ἐγγραφῇς.

Et quamquam hae et illae minae ridiculae sunt in allantopolam iactae et ab hoc iure ridentur et exploduntur, tamen haec minitantis animo et ingenio conveniebant egregie. Itaque ex hac parte ambigimus quam iuste tollantur verba *ἀναλίσκοντα τῶν σαυτοῦ*. At tamen haec quamquam apte et utiliter adnecti superioribus videntur, cum quibus in unam et orationem et sententiam coalescunt (poterant enim haec per se constare nulla re amplius addita *ἐγώ σε ποιήσω τριηραρχεῖν ἀναλίσκοντα τῶν σαυτοῦ*), quid iuvat hoc, si quae insequuntur nihilo minus illa esse reiicienda evincunt, *παλαιὰν ναῦν ἔχοντ' εἰς ἣν ἀναλῶν οὐκ ἑφέξεις*? Sic sensisse Kockius videtur, qui ita iudicat, si recte intelligimus, quia subiiciantur haec *εἰς ἣν ἀναλῶν οὐκ ἑφέξεις*, his non apposite praemitti paene eandem in sententiam *ἀναλίσκοντα τῶν σαυτοῦ*. Qua in re nos ita quaerimus: quae mala sunt suapte natura, eane possunt certis condicionibus etiam peiora fieri? Si *τριηραρχία* non potest esse sine gravi rei familiaris impendio, possuntne rationes excogitari, quibus hoc impendium necessarium etiam gravius et perniciosius evadat *τῷ τριηραρχοῦντι*? Quod si est, quid impediebat quominus Paphlago, quem hoc agere videmus ut terribilissimis minis in terrorem coniiciat allantopolam, postquam rem universam significavit quam se perfecturum profitetur, *ποιήσω σε τριηραρχεῖν ἀναλίσκοντα τῶν σαυτοῦ*, subiungeret rationem peculiarem, qua se quod semper horrendum erat etiam horribilius redditurum indicaret, *παλαιὰν ναῦν ἔχοντα εἰς ἣν ἀναλῶν οὐκ ἑφέξεις*? Et haec quae dicit *ἀναλῶν οὐκ ἑφέξεις* quoniam ne possunt quidem satis intelligi nisi memineris *τριηραρχίας* hoc esse, *ἀναλίσκειν τὰ ἑαυτῶν*, cur adeo reprehendimus, quod hoc quod non potest non simul cogitari expressis verbis additum legimus, ac nos quidem ita sentimus, ab illis quae sunt *ἀναλίσκοντα τῶν σαυτοῦ* commodius orationem progredi ad haec *ἀναλῶν οὐκ ἑφέξεις*, quam ut his positis illa malis abesse*).

Sed esto: neque enim diutius in his versibus exigendis immorabimur, quos tantum non praetermittere volebamus, propter ea quae deinceps similia exsecuturi sumus. Sunt enim versus Lysistratae

ὦ Ζεῦ Ζεῦ
εἴθ' αὐτὴν ὥσπερ τοὺς θωμοὺς
μεγάλῳ τυφῷ [καὶ πρηστῆρι

*) Ne insimulemur rem gravissimam praetermisisse, hoc addimus in adnotatione perbreviter, duorum participiorum quae sit ratio obscurum non esse et cumulare participia Aristophani perquam familiare fuisse.

ξυστρέψας καὶ] ξυγγογγυλίσας
οἴχοιο φέρων, εἶτα μεθείης,
ἡ δὲ φέροιτ' αὖ πάλιν εἰς τὴν γῆν

et hi in Thesmophoriazusis (59)

ὃς ἕτοιμος σοῦ τοῦ τε ποιητοῦ
τοῦ καλλιεποῦς κατὰ τοῦ θριγκοῦ
γογγυλίσας [καὶ συστρέψας]
τουτὶ τὸ πέος χοανεῦσαι,

in quibus eadem nobis quaestio agitanda est, sintne haec, metro videlicet non turbato, falsis additamentis aucta an non sint. In qua re ordimur ab eiusdem Cobeti disputatione in Variis Lectionibus a p. 375 exposita. Qui posteaquam oratorum Atticorum, Demosthenis, Isocratis orationes foedis quibusdam glossematis levavit, hoc praefatus 'Nihil est Poetis in metro praesidii adversus eiusdemmodi corruptelas' illis exemplis Aristophaneis sententiam confirmare aggressus est. Nempe sublatis demum verbis insiticiis, quibus uncos addidimus, sinceram poetae orationem prodire sibi persuasit, in Lysistrata hanc

μεγάλῳ τυφῷ ξυγγογγύλας
οἴχοιο φέρων

in Thesmophoriazusis autem

κατὰ τοῦ θριγκοῦ
συγγογγύλας
τουτὶ τὸ πέος χοανεῦσαι.

Ac sive recte sive prave iudicavit, tantum apertum est, numeros nihil prohibuisse quominus illa adderentur quae demenda censuit ab eoque excluderentur. Sed quid verum sit in hac causa, quae est complicata admodum, eius rei aliunde petenda argumenta sunt. Atque ut hoc praemittamus, quod cum nostra quaestione coniunctum non est, in eo Cobetus vere videtur iudicare, quod quae librorum fide vulgabantur formae ξυγγογγυλίσας et γογγυλίσας (γογγυλίζει Thesmoph. 56) nihili esse ait, veram formam multorum analogia probat esse non γογγυλίζω sed γογγύλλω, ut ξυγγογγύλας et [συγ]γογγύλας in Lysistrata et Thesmophoriazusis (γογγύλλει Thesmoph. 56) emendandum esse appareat: id quod iam ante fuerunt qui scribendum proponerent*). Sed ei participio quod utroque loco cognatae significationis verbum ξυστρέψας adiectum est, explicandi gratia a nescio quo adscriptum et per καὶ particulam, ut assolet, orationi insertum esse, Hesychium antestatur, apud quem cum haec legantur γογγύλλειν· συστρέφειν glossae causam apparere. In Lysistrata hoc plus addidit, ut simul cum verbo nomen alterum καὶ πρηστῆρι exstingui iuberet. Quod qua ratione instituerit, non dicit aperte, et metrum non obstabat quominus omisso verbo nomen servaretur: μεγάλῳ τυφῷ καὶ πρηστῆρι || ξυγγογγύλας. Sed Cobetus, nisi quid aliud eum, quod nos fugit, in coniunctis nominibus male habe-

*) Vide praecipue doctam R. Engeri adnotationem ad Thesmoph. 56.

bat, fortasse aequabilitate quadam orationis adductus est, ut cum unum verbum relinqueret, ne duo quidem nomina esse vellet. In utraque re Cobetus Meinekium assentientem habuit qui et Lysistratae versus et Thesmophoriazusarum prorsus ad Cobeti mentem edidit. In Lysistrata quidem Cobeto diserte adstipulatus est W. Rutherfordus qui 'scholia Aristophanica' quae sunt in codice Ravennati utilissimo instituto et magna diligentia describenda curavit et erudite interpretatus est (Londini a. 1896); qui quo evidentius sit, Aristophanea aucta glossematis esse, haec oculis proponit

μεγάλῳ τυφῷ: *πρηστῆρι*
ξυγγογγύλας: *συστρέψας**).

Nobis primum inde dubitatio oborta est, quod haec duo *τυφῷ καὶ πρηστῆρι* non minus commode comparari putabamus quam quae in Equitibus leguntur (511)

καὶ γενναίως πρὸς τὸν Τυφῶ χωρεῖ καὶ τὴν ἐριώλην

aut in Nubibus (336)

πλοκάμους θ' ἑκατογκεφάλα Τυφῶ πρημαινούσας τε θυέλλας,

quorum de neutro quicquam detrahi potest; et quod ibi *Τυφώς* fabulosus dicitur, cui nomen alterum similis sed propriae significationis adiicitur, tamen haec non vi alia componuntur quam in Lysistrata duo propria

μεγάλῳ τυφῷ καὶ πρηστῆρι.

Et si haec duo necesse est ipso vindice Aristophane obtineamus, nonne vicissim bina nomina videbuntur binis verbis suppetias ferre, ne aequabilitate neglecta alterum eorum abiiciatur? Sed verborum alterum Hesychii testimonium proscripsit: qui quae scripta sunt in codice, *γογγυλεῖν*: *συστρεφεῖν*, non scripsit, sed aut quod Cobetus proposuit *γογγύλλειν*: *συστρέφειν* aut minus probabiliter M. Schmidtius *γόγγυλσιν*: *συστροφήν*. Sed hoc utut est, Hesychius nunc quidem non eandem verbi formam quae est apud Aristophanem posuit, id quod ille persaepe facit et originem glossarum prodit, sed verbum ipsum vel (si tamen) nomen de verbo derivatum cum explicatione adscripsit. Quocirca haec redire ad Aristophanem non tam fidenter affirmare licet, quam in multis Aristophaneis quae Hesychius recenset. Sed nos damus hoc, Hesychii glossam posse sumptam esse ex Aristophane. Quid tum postea? Cobetus negat fieri posse, ut duo verba coniuncta apud Aristophanem fuerint, quorum alterum alteri explicando Hesychius adhibuit, sed necessario concludendum esse, Aristophanem uno verbo defunctum, alterum ex ipso Hesychio primum interpretamenti loco appositum, dein cum *καί* particula textu receptum esse. Sic ille et similiter multi de Hesychii usu iudicarunt. At nos quo saepius et intentius Hesychii lexicon versamus, eo magis dubitare coepimus, quam iusta sit haec conclusio, cui certe multa videmus adversari. Non nostrum est, fila penitus dissolvere, quibus hoc opus contextum sit; id quod spes est propediem a doc-

---

*) Idem *τυφῶνα* in adnotatione compluribus congestis explicuit; sed in scholiis cum ad v. 973 haec ext. adscripta sint '— *τυφὼς δὲ ἡ ἐκ ἀναθυμιάσεως τῆς γῆς συστροφη πρὶν ἐκπυρωθῆναι τὸν ἀέρα,* deinde ad 974 int. *μεγάλῳ καύσωνι,* haec nobis (nam Rutherfordus ambigit) probabilius videntur ad *πρηστῆρι* quam ad *μ. τυφῷ* pertinere. Cf. Scholia in A. Lysistratam ed. a G. Stein (Gottingae 1891).

tioribus institutum iri. Sed nobis satis sit paucis exemplis selectis declarasse, non eas esse huius lexicographi rationes ut ex eius glossis, in hac re quam agimus, quid scriptum fuerit aut non scriptum in scriptoribus, quorum verba refert, cum fide liceat colligere.

Hesychius *στέργει· φιλεῖ, ἀγαπᾷ*
Aristophanes Equit. 769 *εἰ μή σε φιλῶ καὶ μὴ στέργω*
Hesychius *κυκῶν· ταράσσων, ἀναζέων*; cf. *διακυκῶσι· διαταράττουσιν*
Aristophanes Equit. 692 Acharn. 688 *καὶ ταράττων καὶ κυκῶν*
Hesychius *κόβαλος· πανοῦργος, κακοῦργος ..*
Aristophanes Equit. 450 *κόβαλος εἶ.* ‖ *πανοῦργος εἶ* cf. Ran. 1015 *μηδὲ κοβάλους .. μηδὲ πανούργους*
Hesychius *πολιός· γέρων*
Aristophanes Vesp. 1192 *ἤδη γέρων ὢν καὶ πολιός* cf. Lysistr. 595 *κἂν ᾖ πολιός*
Hesychius *σαπρόν· παλαιόν, αἰσχρόν, ἀκάθαρτον*
Aristophanes Plut. 1086 *τρὺξ παλαιὰ καὶ σαπρά*
Hesychius *σφριγᾷ· ... εὐσωματεῖ*
Aristophanes Nub. 799 *εὐσωματεῖ γὰρ καὶ σφριγᾷ*
Hesychius *σκαιός· δύσκολος .. ἀπαίδευτος, ἀμαθής*
Aristophanes Vesp. 1183 *ὦ σκαιὲ κἀπαίδευτε*
Hesychius *ἀνόητος· μωρός, ἠλίθιος*
Aristophanes Eccles. 764 sq. *ἀνόητος;* ‖ *ἠλιθιώτατος μὲν οὖν*
Hesychius *πάχητες· πλούσιοι, παχεῖς* cf. Photius *παχεῖς· Ἀττικοὶ τοὺς πλουσίους καλοῦσι συνήθως*
Aristophanes Pac. 639 · *τοὺς παχεῖς καὶ πλουσίους* cf. Vesp. 288
Hesychius *ἀνερμάτιστα· ἀστήρικτα, ἀπόφρακτα*
Auctor *περὶ ὕψους* 2, 2 p. 3 Iahn II *ἀστήρικτα καὶ ἀνερμάτιστα ἐαθέντα*, quorum Iahnius *ἀστήρικτα καὶ* del. quem vide in adn.
Hesychius *ἀνέχω· κωλύω*
Thucydides VI 86 *κωλύοντας καὶ ἀνέχοντας*
Hesychius *ἀλυσιτελές· ἀσύμφορον, ἀνωφελές* cf. *λυσιτελής*
Plato Cratyl. 417 d *ἀξύμφορον καὶ ἀνωφελὲς καὶ ἀλυσιτελές*
Hesychius *παλαμναῖος· ἀποτρόπαιος, σκληρός, φονεύς*
Sophocles Trachin. 1207 *φονέα γενέσθαι καὶ παλαμναῖον*
Hesychius *ἄνυδρος· ἄταφος, οὐ λελουμένος*
Euripides Troad. 1085 *ἄθαπτος ἄνυδρος*
Hesychius *ἀπ' ἄλλων· μόνον*
Sophocles Philoctet. 183 *κεῖται μοῦνος ἀπ' ἄλλων*
Hesychius *παγκρατιασταί· ἀθληταί, πύκται*
Plato Leg. VIII 830 a *εἰ πύκτας ἢ παγκρατιαστὰς ἤ τι .. ἕτερον ἀθλοῦντας*
Hesychius *βόστρυχοι· πλόκαμοι*

Euripides Troad. 1182 *σοι βοστρύχων Πλόκαμον κεροῦμαι*
Hesychius *γύαλα· θησαυροί, ταμεῖα*
Euripides Androm. 1093 *χρυσοῦ γέμοντα γύαλα, θησαυροὺς βροτῶν*
Hesychius *δαρόν· μακρὸν χρόνον*
Sophocles Aiac. 414 *πολὺν με δαρόν τε . . χρόνον*
Hesychius *διαύλους· στενοὺς τόπους*
Euripides Troad. 435 *στενὸν δίαυλον ᾤκισται*
Hesychius *διοίκησις· ἡ ἀνάλωσις τῶν χρημάτων*
Xenophon Memor. IV 6, 14 *ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει*
Hesychius *ἄοινα· ἱερά, τὰ καὶ νηφάλια*
Aeschylus Eumen. 107 *χοάς τ' ἀοίνους, νηφάλια μειλίγματα.*

Haec nos selegimus ex multo pluribus et sic nuda nulla nostra adnotatione aucta proponimus, quamquam eorum rationes non usque quaque eaedem sunt, sed hoc non fugiet intelligentes, qui praesertim teneant quid probatum eamus. Haec igitur qui studiosius recognoverit et perspexerit, fatebitur, opinamur, ex iis quae sunt apud Hesychium *γογγύλλειν· συστρέφειν* colligi non posse Aristophanem non ea duo verba connexuisse, quae non semel sed bis apud eum in libris quidem composita leguntur, *ξυστρέψας καὶ ξυγγογγύλας* vel contrario ordine *[συγ]γογγύλας καὶ συστρέψας*, sed Hesychium, quamquam *γογγύλλειν* interpretari *συστρέφειν* etiam ultro ei in mentem venire potuit, sicut saepe in similibus *συστροφάς* appellat (cf. *ἄελλα, ἐριωλαί, δεῖναι*, al.)*), tamen credibilius esse eo interpretamento uti quia haec ipsa apud Aristophanem coniuncta legerat. Itaque Hesychii causa nihil erat quod moveretur in verbis Aristophanis, ne tum quidem si ipsas formas posuisset, *γογγύλας (συγγογ.)· συστρέψας*, nedum nunc cum quae posuit *γογγύλλειν· συστρέφειν* habeant id incerti quod diximus. Quare sic rationem concludimus, Aristophanis verba, recepta nimirum a Cobeto correcta verbi forma *ξυγγογγύλας (συγγογγύλας)*, ceteroquin recte scribi sicut librorum memoria tradita ante Cobetum circumferebantur, in Lysistrata

ὥσπερ τοὺς θωμοὺς
μεγάλῳ τυφῷ καὶ πρηστῆρι
ξυστρέψας καὶ ξυγγογγύλας
οἴχοιο φέρων

in Thesmophoriazusis autem

κατὰ τοῦ θριγκοῦ
*[συγ]γογγύλας καὶ συστρέψας***)
τουτὶ τὸ πέος χοανεῦσαι.

---

*) Conferri possunt etiam *στρομβοῖ· συστρέφει; στροβησαι· συστρέψαι; στρόμβος· συστροφὴ ἀνέμου*, multa similia.

**) In scholiis Ravenn. quod ad v. 61 ext. adscriptum est *συγκάμψας (συγκάψας)* videatur propter *συστρέψας* appositum esse: nam quod Rutherfordus putat hanc esse glossam ad *συγγογγύλας*, quod olim scriptum fuerit pro eo quod nunc est in cod. *γογγυλίσας*, probabile non est.

Nisi qui forte haec duo verba synonyma utpote inutiliter cumulata fastidit et hanc scabritiem poetae eximendam ducit. Quamquam vel sic decernenti Hesychius opem ferre non possit. Sed hoc par verborum et forma et notione similium, *ξυστρέψας καὶ ξυγγογγύλας* vel inverso ordine copulatorum, quid est quod minus idoneum aut minus tolerabile iudicetur quam vel haec in eadem fabula 585 *ξυνάγειν καὶ συναθροίζειν εἰς ἕν*; 577 *τούς γε συνισταμένους τούτους καὶ τοὺς πιλοῦντας ἑαυτούς*, ubi tralatum verbum proprio adiungitur, aut in Vespis 601 *οἴων μ' ἀποκλῄεις καὶ κατερύκεις*, vel Ranis 703 *εἰ δὲ τοῦτ' ὀγκωσόμεσθα κἀποσεμνυνούμεθα*, et in Pace 381 *εἰ μὴ τετορήσω ταῦτα καὶ λακήσομαι* (cf. Acharn. 579), alia multa. Nam in his paucis subsistimus, quae maxime comparabilia videntur illis quae suo poetae vindicamus. Universum enim genus ubertatis vere poetam decentis latissime patet etiam in Aristophanis fabulis, sic ut praetereundo tractari non possit sed propriam sibi disputationem requirat.

Sed ab his Hesychii glossis toties pravo consilio ad emendationem poetarum scriptorumve Graecorum adhibitis non discedimus priusquam alterum exemplum Aristophaneum breviter perstinxerimus. In Ranis enim a v. 202 Charon et Dionysus haec inter se commutant verba

> Χ. *οὐ μὴ φλυαρήσεις ἔχων ἀλλ' ἀντιβὰς*
> *ἐλᾷς προθύμως;*
> Δ. *κᾆτα πῶς δυνήσομαι*
> *ἄπειρος ἀθαλάττωτος ἀσαλαμίνιος*
> *ὢν εἶτ' ἐλαύνειν;*

In quibus *ἄπειρος* displicuit Velseno et quia apud Hesychium legi viderat *ἀθαλάττωτος· ἄπειρος θαλαττίου πλοῦ*, et rursus *ἀσαλαμίνιος· ἄπειρος θαλάσσης*, inde suspicatus est hanc glossam ex Hesychio in versum Aristophanis illatam primitivam vocem extrivisse, poetae vero fortasse reddi posse *ἀεί τις* pro *ἄπειρος*. Quam coniecturam Velseni cum I. Leeuwenus memoratu dignam habuit Ranis a. 1896 editis, tum Kockius ita secutus est, ut pro *ἄπειρος* mallet *ἀγρεῖος* h. e. agrestis reponi. Qui cum Hesychii mentionem non faciat et ex *ἄπειρος* efficere studeat quod apicum similitudine commendetur, Velseni rationes fallimur aut non recte taxavit, qui Cobetianam rationem aemulatus Hesychii glossas plurimi fecit, ex quibus subditivam vocem originem duxisse voluit. Nos si quid exemplis supra collectis effecimus hoc statuendum existimamus, Hesychium potuisse illum quidem sua sponte in istam explicationem vocabulorum *ἀθαλάττωτος**), *ασαλαμίνιος* incidere (nihil erat enim simplicius, velut *ἄφιπποι* dicit *οἱ ἀπείρως ἔχοντες ἱππικῆς*), sed probabilius esse *ἄπειρος* in istis interpretandis glossis posuisse, quia hoc ipsum nomen in versu Ranarum legerat. Quare Hesychii glossae si quid tribuendum sit, stabilivisse potius istam vocem videatur. Sed omissis his nugis Hesychianis si quaeritur, quid sit quod *ἄπειρος* criticis non uni sed pluribus improbetur ut pro spurio aut depravato habeant, quid respondebimus? Quid, nisi mirifice videri doctos aluci-

---

*) Kockius *ἀθαλάττευτος*, quod ut non negamus probabile esse, ita ambigimus quam recte *αθαλάττωτος* reiiciatur.

nari quod non vident Dionysum cum iuberetur remis agere, *οὐ μὴ φλυαρήσεις ἔχων ἀλλ' ἀντιβὰς ἐλᾷς προθύμως*, respondisse quod e re erat 'qui potero remigare, cum sim imperitus (remigandi scilicet), maris navisque plane ignarus?' Nam *ἄπειρον* liquido apparet et hanc vim habere (ut ille dicit *τὸν ἄπειρον τοῦ κυβερνᾶν*) et tam appositum esse huic sententiae, ut vel per se solum satisfacere posset (*πῶς δυνήσομαι ἐλαύνειν ἄπειρος ὤν*), huic autem egregie adnecti illa *ἀθαλάττωτος, ἀσαλαμίνιος*, quae graviora sunt, quoniam remigandi imperitus esse possis, etiamsi maris navisque ignarus non sis*). Haec tria vero pariter ex alpha privativo formata scite unam seriem efficiunt, plane de more quo poeta vel in hac fabula scribit (838)

ἔχοντ' ἀχάλινον ἀκρατὲς ἀθύρωτον στόμα.

Quae qui contulerit, intelliget, quanto opere illi versui offecerint, qui pro *ἄπειρος* reponere aut *ἀεί τις* aut *ἀγρεῖος* animum induxerint. Nos admiramur poetam quanto scitius orationem formaverit quam philologi qui quae fingunt plerumque impediti nec satis libero animo nimis saepe non sentiunt poetam non decere.

De Hesychio diximus et exemplo patefacere studuimus quae cautela esset in glossis eius ad scriptorum emendationem referendis. Sed haec res non unius est Hesychii, verum serpit longius et ad plures grammaticos pertinet, quorum testimoniis confisi Cobetus imprimis et post eum alii multa in multis scriptoribus suo arbitratu novanda duxerunt. Nos de Aristophane loquimur, et exempli causa unum etiam locum proponemus, cuius integritas probe expendenda alius grammatici fide continetur. Sunt verba Aeschyli in Ranis 1083

κἆτ' ἐκ τούτων ἡ πόλις ἡμῶν
ὑπογραμματέων ἀνεμεστώθη
καὶ βωμολόχων δημοπιθήκων
1086 *ἐξαπατώντων τὸν δῆμον ἀεί,*
λαμπάδα δ' οὐδεὶς οἷός τε φέρειν
ὑπ' ἀγυμνασίας ἔτι νυνί.

De versu 1086 Bergkius primus iam tum cum primum Aristophanis comoedias ederet a. 1852 in praefatione breviter adnotavit 'fort. subditius est', idque iterata editione a. 1867 repetiit, versum ipsum nec loco movit neque obelo notavit. Quo auctore Meinekius confidenter versum sua sede proturbatum in imum marginem relegavit. Eademque mente Velsenus versum utpote iam *ἐστιγμένον* uncos trahere iussit. Kockius quoque et Blaydesius, qui istam sententiam memorandam duxerunt, nonnihil ei probabilitatis dare videntur. Sed neque hi qui *ἐπέχουσι*, neque illi qui reum condemnarunt, quicquam rationis, quo iudicium factum confirmaretur, attulerunt: ut magni critici solent, sibi credi cupiunt, argumentando convincere nihil curant. Unus Leeuwenus, novissimus Ranarum interpres, versu item in adnotationem reiecto originem quidem additamenti

*) Ex iis quae mulier dicit in Eccles. 37 *ὁ γὰρ ἀνήρ, Σαλαμίνιος γάρ ἐστιν, ᾧ ξύνειμ' ἐγώ, τὴν νύχθ' ὅλην ἤλαυνέ μ' ἐν τοῖς στρώμασιν*, in ambiguitate obscena, de vera vi vocis non multum discitur.

Cobeti exemplo aperuit, cum ita diceret 'versum, quem peperit glossema quale Bekk. Anecd. p. 34 legitur *δημοπίθηκος ὁ ἐξαπατῶν τὸν δῆμον*, delevit Bergk.' Phrynichi quod dicit testimonium, cuius integra verba haec sunt *δημοπίθηκος· ὁ ἐξαπατῶν τὸν δῆμον καὶ θωπεύων κολακικῶς*, non praeteriit ne superiores quidem interpretes, Fritzschium, Dindorfium, sed eo usi non sunt in hunc modum, non magis quam quae interpres Graecus ad illum versum adnotavit, quem Rutherfordus in codice Ravennati super *βωμολόχων* posuisse *συκοφαντῶν*, ad versum autem 1085 *τῶν τὸν δῆμον κολακευόντων καὶ πειθόντων* adiecisse testatur; qui et ipse ex nescio qua adnotatione scholiastae spurium quem dicit versum 1086 *ἐξαπατώντων τὸν δῆμον* [*ἀεί*] fluxisse opinatur; id quod nobis valde esse ambiguum videtur, quoniam ex istis scholiastae verbis is versus effingi non potuit et quae praeterea fuerit adnotatio sciri non potest: nisi forte vir doctus in contrarium ratiocinatur, quia versus spurius sit, eo non posse fieri quin eius verba fuerint in scholiastae adnotatione: quo magis appareat libidine agi, non iudicio ac ratione. Illud vero speciosum est, quod quae verba sunt in versu 1086 iisdem paene Phrynichum *δημοπίθηκον* videmus interpretari. Ut si is versus Aristophanis non est, habeamus certe unde ea verba in poetam translata dicamus. Sed sitne Aristophaneus an non sit, haud facilis diiudicatio est. Phrynichus cum haec duo ponat *ὁ ἐξαπατῶν τὸν δῆμον* et *θωπεύων κολακικῶς*, hoc agit aperte, ut utrumque declaret et ad *δῆμον* quid pertineat *δημοπίθηκος* et cur *πίθηκος* appelletur, plane ad eum modum quo paulo post *δειπνοπίθηκος* definivit *ὁ δεῖπνου ἕνεκα πιθηκίζων καὶ ὑποθωπεύων κόλακος τρόπον*. In quo consilio ut prius exsequeretur cum nihil magis idoneum esset, quam quae verba sunt in illo versu, *ἐξαπατώντων τὸν δῆμον ἀεί*, tamen iis usurum fuisse grammaticum negabimus, si ea in versibus poetae legisset, quibus glossam suam acceptam ferebat? Id nos minime cadere in hunc grammaticum asseveramus vel eo exemplo confirmati, quod p. 43 Anecd. Bekk. legitur

θρύπτεσθαι· ὡραΐζεσθαι. ἄμφω Εὔπολις·
ὡραζομένη καὶ θρυπτομένη.

Nimirum quae ambo coniuncta legerat apud Eupolin, eorum altero utitur ut declaret alterum. Quo testimonio supra nobis uti licebat cum de verbis Aristophanis *ξυγγογγύλας καὶ ξυστρέψας* et Hesychii glossa alterum eorum per alterum interpretantis verba faciebamus. Itaque sic statuimus testimonio Phrynichi, quod explicando *δημοπιθήκῳ* eadem paene verba adhibet quae huic voci adiecta sunt apud Aristophanem, tantum abesse ut is versus in dubium vocetur, ut ei aliquid fidei accrescat.

Sed nos nescimus quo maxime argumento ducti viri docti versum istum damnaverint, qui fortasse, omissa grammatici notatione, in ipso offenderunt quod eum intolerabilem et hoc poeta indignum reddere videretur. A quibus ita dissentimus, ut videamur nobis huius poetae consilium et rationem in hoc versiculo non levibus expressam vestigiis animadvertere. Qui quod illis *βωμολόχων δημοπιθήκων* subiecit haec *ἐξαπατώντων τὸν δῆμον ἀεί*, quibus illorum vis et sententia apertius etiam et explicatius significatur, manum eius agnoscimus, cui vel haec probata sunt, in Vespis 1117

τοῦτο δ' ἔστ' ἄλγιστον ἡμῖν, ἤν τις ἀστράτευτος ὢν
ἐκροφῇ τὸν μισθὸν ἡμῶν, τῆσδε τῆς χώρας ὕπερ
μήτε κώπην μήτε λόγχην μήτε φλύκταιναν λαβών

in Avibus 271

οὗτος οὐ τῶν ἠθάδων τῶνδ' ὧν ὁρᾶθ' ὑμεῖς ἀεί,
ἀλλὰ λιμναῖος

et in Ranis 536

μετακυλίνδειν αὑτὸν ἀεί
πρὸς τὸν εὖ πράττοντα τοῖχον
μᾶλλον ἢ γεγραμμένην
εἰκόν' ἑστάναι, λαβόνθ' ἓν
σχῆμα,

vel in eadem 911

πρώτιστα μὲν γὰρ ἕνα τιν' ἂν καθῖσεν ἐγκαλύψας,
Ἀχιλλέα τιν' ἢ Νιόβην, τὸ πρόσωπον οὐχὶ δεικνύς;

sententiam autem ipsam imprimis appositam dicimus, quia nihil est quo magis illorum quos *δημοπιθήκους* appellat pernicies popularis prodatur quam quod *ἐξαπατᾶν τὸν δῆμον* didicerint et consueverint: id quod cum multis intelligitur tum vel his in Equitibus quibus Chorus *Δῆμον* accusat (1115)

ἀλλ' εὐπαράγωγος εἶ
θωπευόμενός τε χαί-
ρεις κἀξαπατώμενος,
πρὸς τόν τε λέγοντ' ἀεί
κέχηνας.

Sed de Aristophane disputare infinitum est, nos autem opera iam alibi occupata finem disputandi facere iubet.

Scr. m. Aprili a. MDCCCXCVIII.